

N:o 51.

Ank. till Riksd. kansli den 9 maj 1892, kl. 12 midd.

Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser i fråga om den troslära, hvori barn, födda uti äktenskap mellan vissa olika trosbekännare, skola uppfostras.

6, 9 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning hafva för närvarande följande lydelse:

6 §. Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma främmande trossamfund, må i dess lära uppfostras. Äro föräldrarne vid barnets födelse medlemmar af skilda främmande trossamfund, ege fadern bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras. Tillhör endera sådant trossamfund och den andre svenska kyrkan, då skall barnet i evangeliskt-lutherska läran uppfostras. *Har emellan makarne träffats aftal om deras barns uppfostran i evangeliskt-lutherska läran eller främmande troslära, som en af makarne bekänner, vare sådant aftal gällande, så framt det blifvit före äktenskapets ingående skriftligen upprättadt och uppvisadt för vigselförrättare, derest vigsel skett, men eljest för den myndighet, inför hvilken äktenskapet afslutats.*

Barn af föräldrar, som ej ingått äktenskap med hvarandra, må, der modern tillhör främmande trossamfund, i dess troslära uppfostras.

Då begge föräldrarne eller, när endera död är, den efterlevande eller, der de lefva åtskilda, den af dem, som har barnet i sin vård,

öfvergår från svenska kyrkan till främmande trossamfund eller från ett sådant till annat, må, der begge öfvergå, fadern och, i öfriga fall, den efterlevande eller den af makarne, som har barnet i sin vård, bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras.

Den, som fyllt femton år eller blifvit inom svenska kyrkan konfirmerad, må dock ej, på grund af hans föräldrars öfvergång till främmande lära, anses från svenska kyrkan skild, utan gälle om honom hvad i 3 § stadgas.

9 §. Magistrat och kronofogde skola de inför dem ingångna äktenskap inom sex veckor derefter anmäla,

då båda makarne tillhöra främmande församling, åt hvars föreståndare eller presterskap lagligen blifvit uppdraget att öfver församlingsmedlemmarne föra kyrkobok, hos den eller de personer, hvilka föra de kyrkoböcker, deri makarne äro upptagne;

då endast en af makarne tillhör sådan församling, som nyss är nämnd, dels hos den person, af hvilken samma församlings kyrkobok föres, och dels hos kyrkoherden i den svenska församling, der den andra maken bor; samt

i öfriga fall hos kyrkoherden i den svenska församling, der qvinnan är boende.

Har sådant aftal, som i 6 § omförmäles, blifvit träffadt och inför den borgerliga myndigheten före äktenskapets afslutande uppvisadt, skall en bestyrkt afskrift deraf vid anmälan om äktenskapets ingående öfverlemnas, för att i kyrkoboken antecknas.

Hvad sålunda för magistrat och kronofogde är stadgadt, gälle äfven i tillämpliga delar för prest, som viger dem, af hvilka icke någon eller endast endera tillhör svenska kyrkan.

18 §. Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, dömes till böter från och med fem till och med femhundra riksdaler.

Viger främmande församlings prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter högst ett tusen riksdaler.

I en vid sistlidne års riksdag inom Första Kammaren väckt motion föreslog herr *O. M. Björnstjerna*, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning angående främmande trosbekännare och deras reli-

gionsöfning, hvarigenom vid äktenskaps ingående mellan makar, tillhörande olika trossamfund, allt obehörigt tvång på deras samveten från vigselförrättares eller själasörjares sida, med afseende å den lära, hvari deras i äktenskapet födda barn skola uppfostras, undanröjdes, samt vederbörlig kontroll infördes, att gällande föreskrifter i sådant afseende efterleddes.

Till stöd för sin berörda framställning anförde motionären, hurusom utan tvifvel mången jemte motionären med oro och bekymmer följt den katolska propagandans verksamhet i vårt land och att det torde vara hög tid att genom lagbestämmelser så ordna, att den romersk-katolska kyrkan i Sverige icke längre finge i visst fall tillvälla sig en *privilegierad* ställning gent emot andra trosbekännelser, i främsta rummet mot den evangelisk-lutherska, som utgjorde vår statsreligion och ännu lyckligtvis med värme omfattades af det ojemförligt största antalet af landets inbyggare.

Allmänt bekant vore nemligen, att det katolska presterskapet i Sverige vid hvarje äktenskap mellan en katolik och en lutheran eller annan trosbekännare, ovilkorligen affordrade båda kontrahenterna en skriftlig förbindelse, att *alla* barn af deras äktenskap skola döpas och uppfostras i den katolska läran. Detta påbud tillämpades här med största stränghet, så att något undantag derifrån numera icke torde medgifvas, under det ännu för några tiotal år sedan det stått föräldrar fritt att bestämman öfver sina barns religion.

Ett sådant lagbud af påfven i Rom hade vi hittills stillatigande underkastat oss, och detta i ett land, som framför hvarje annat kunde i denna stund berömma sig af att vara protestantiskt.

Skulle det så fortfara, kunde den dag motses, då Sverige komme att inom sig hysa en så talrik katolsk befolkning, att vi äfven i politiskt afseende finge samma svårighet att bekämpa som andra länder, der ett liknande förhållande inträdt och der påfveväldet utgjorde en magt i staten, för hvilken landets regering ej sällan nödgats böja sig. För den troende katoliken gälde nemligen påfvens bud i främsta rummet och konungens blott i det andra. Också hade det i en urkund, som blifvit uppläst vid det grundläggande af en ny katolsk kyrka i Stockholm, som då nyligen egt rum, hetat, att: »grundstenen lades under *summus pontifex* Leo XIII:s och konung Oscar II:s regering.» För hvarje svensk, som ej bekände den romerska läran och med motvilja såge en italiensk prelat intaga främsta platsen i vårt land, borde detta innebära en allvarsam varning.

Mången såge ingen fara i det nuvarande förhållandet och förebure

att katolicismen gjort blott ringa framsteg i vårt land. Nekas kunde dock ej, att under de senaste decennierna katolska kyrkor och skolor öppnats å flera orter, både här och i Norge, äfven der ingen katolsk befolkning finnes. Nyligen hade t. ex. tomt inköpts till en katolsk kyrka i Vadstena. Från dessa skolor, der ingen religionsundervisning finge meddelas åt andra än till katolska kyrkan hörande barn, visste man likväl, att vid flera tillfällen döttrar af lutherska föräldrar utgått som katoliker.

Befaras måste äfven, att de, som till följd af denna propaganda öfvergifvit vår lära för att antaga den romersk-katolska, vore vida flere än de statistiska siffrorna utvisa. Bevisligt vore nemligen, att personer, hvilkas öfvergång vore allmänt bekant, likväl ej låtit utskrifva sig ur den lutherska församlingen, eller att först efter familjefaderns fränfalle de efterlevande erkänt, att såväl den afidne som hans hustru och barn afsvurit sina fäders tro.

Mången hade ock sett förevisas tryckta upprop, utfärdade inom katolska länder och utlofvande särskilda belöningar på andra sidan grafven åt dem, som lemnade bidrag till missionsverksamheten inom de skandinaviska länderna.

Motionären anförde icke detta som något klander mot den romerska kyrkan eller dess trosbekännare. Dessa följde sin läras föreskrifter och ansåge sig utföra ett Herren behagligt verk, då de offrade penningar och arbete på att utbreda den katolska tron. Mycket förträffliga och sjelfupppoffrande vore utan tvifvel äfven dessa nunnor, som i egenskap af sjuksköterskor vunnit mångas hjertan inom vår hufvudstad, men ingen torde väl kunna föreställa sig, att katolikerna i främmande länder skulle, utan några bafsigter, göra så stora upppoffringar och så lifligt ömma för skolundervisning och sjukvård inom Skandinavien, i synnerhet då inom många katolska länder det torde vara vida sämre bestäldt i dessa afseenden än hos oss. Nej! Afsigten vore och kunde icke vara någon annan än att med dessa hjälpmedel draga själar öfver till den »enda saliggörande kyrkan».

Det ålåg Gustaf II Adolfs landsmän att visa ett lika varmt nit för upprätthållandet af svenska kyrkan och icke med armarne i kors lugnt åse, huru katolicismen sökte undergräfvad densamma.

Sedan motionären härefter lemnat några uppgifter rörande de framsteg, katolicismen under senaste tider på protestantismens bekostnad gjort särskildt i England och vårt grannland Danmark, anförde motionären vidare: »I *England* och *Holland* råder oinskränkt frihet med afseende å trosbekännelsen, och i Danmark föreskrifver endast lagen af 13 april

1851, att äktenskap mellan personer, tillhörande olika trosbekännelser, får ega rum först sedan brudparet för den embetsman, inför hvilken äktenskapet ingås, afgifvit en förklaring angående den tro, hvori deras barn komma att uppfostras, hvilken förklaring intages i protokollet; men kan denna bestämmelse senare förändras genom öfverenskommelse mellan föräldrarne.

I det klerikala *Belgien* innehåller konstitutionen visserligen en försäkran om fullständig religionsfrihet, men den katolska kyrkans prester affordra ovilkorligen den icke katolska kontrahenten en skriftlig förbindelse, före vigseln, om blifvande barns dop till katoliker. Fullgöres detta sedan icke, utgör sådant ett giltigt skäl för den andra kontrahenten att yrka skilsmässa.

I *Frankrike* finnes ej heller någon civillag angående dop, vare sig det gäller dop af barn, födda i blandadt äktenskap, eller af sådana, hvars föräldrar båda äro katoliker, och har följaktligen det katolska presterskapet äfven här full frihet att göra sin kyrkas lagar gällande.

I *samtliga tyska stater* deremot, såväl de öfvervägande protestantiska som de, hvarest flertalet af befolkningen tillhör den katolska kyrkan, är, med undantag blott för Elsass-Lothringen, genom lag bestämdt, *antingen* att af barn, födda i blandadt äktenskap, skola gossarne uppfostras i faderns, men flickorna i moderns religion, *eller ock*, hvilket numera är allmänast gällande, till förekommande af olägenheten att syskon uppfostras i olika tro, att samtliga barnen alltid skola döpas och tillhöra den lära *fadern* bekänner. För det mesta gäller dock, att när föräldrarne äro derom eniga, kunna barnen utan åtskilnad uppfostras i den enes eller andres tro, så att det endast är, i fall öfverenskommelse föräldrarne emellan ej kan träffas, som lagen måste åtlydas.

I de flesta tyska länder är derjemte uttryckligen förbjudet att genom skriftliga förbindelser, afgifna före eller efter äktenskapets ingående, bestämma annorlunda än lagen stadgar, och förklaras alla sådana reverser eller förbindelser, af hvad slag de vara må, olagliga och utan all kraft.

I *Österrike* är genom lagen af 25 maj 1868 föreskrifvet, att i blandadt äktenskap följa sönerna faderns och döttrarna moderns religion; dock kunna föräldrarne före eller efter äktenskapets ingående genom frivillig öfverenskommelse annorlunda bestämma.

I *Ungern* förekomma bestämmelserna i ämnet i lagen af den 8 december 1868 angående det inbördes förhållandet mellan lagligen erkända kristliga trossamfund, der § 12, i likhet med den österrikiska la-

gen, föreskrifver, att »af barn, födda i blandade äktenskap, följa sönerne faderns religion men döttrarna moderns».

Några undantag från denna regel, genom frivillig öfverenskommelse, medgifvas här dock ej, utan heter det: — »Möt lagen stridande öfverenskommelser, reverser eller förfoganden, af hvad slag de vara må, äro äfven för framtiden ogiltiga och kunna i intet fall hafva laglig kraft.»

Som några straff för öfverträdelser af nyssnämnda bestämmelser icke blefvo utfärdade i sammanhang med lagen, inträffade ganska ofta, att katolska prester med föräldrarnes samtycke döpte och införde i kyrkoböckerna, såsom tillhörande den katolska kyrkan, barn, hvilka efter lagen bort anses som protestanter eller tvärt om. Detta kallades att »frändöpa». Det bör dervid anmärkas, att i Ungern upptagning i ett visst kristligt trossamfund icke anses ske genom dopet, utan först genom vederbörandes inskrifning i samfundets kyrkoböcker såsom medlem af detsamma.

I ändamål att kunna kontrollera det rigtiga införandet i vederbörande kyrkoböcker påbjöd ungerska kultusministern den 26 februari 1890, bland annat, att när, af hvad orsak det vara må, barn döpes af prest, tillhörande annan trosbekännelse än den barnet skall tillhöra enligt § 12 af 1868 års lag, är presten skyldig att själfmant inom 8 dagar efter dopet anmäla barnet till inskrifning i det rätta trossamfundets kyrkoböcker. Bryter den själasörjare, som förrättat dopet, mot ofvanstående, gör han sig, såvidt öfverträdelsen ej är underkastad strängare straff, förfallen till böter, första gången från 10 till 50 floriner och vid återfall intill 100 floriner.

Denna förordning uppväckte mycket missnöje hos det katolska presterskapet, och det klerikala partiet begagnade tillfället att i ungerska riksdagen angripa icke blott förordningen, utan äfven lagen af år 1868, men deputeradekammaren gillade i november månad förlidet år kultusministerns åtgärd och beslöt upprätthållandet af 1868 års lag med den öfverväldigande majoritetén af 213 röster mot 47; detta i ett land, der 47 procent af befolkningen tillhör den romersk-katolska kyrkan.

Den påfliga kurian nöjde sig dock icke härmed, utan pågår alltjemt en häftig konflikt i ämnet mellan staten och den hersklystna romersk-katolska kyrkan.

Jag har utförligare framställt förhållandet i Ungern för att med ett färskt exempel ådagalägga, huru svårt det är att förmå den katolska kyrkan till åttlydnad af landets lagar och hvilka faror hota, om ej en gräns i tid sättes för dess magtbegär.»

Hvad härefter, fortsatte motionären, anginge vårt land, vore det

utan tvifvel riktigt och öfverensstämmande med andra länders lagstiftning att, på sätt i 1873 års förordning skett, såsom regel föreskrifva, i hvilken troslära barn, födda af föräldrar tillhörande olika bekännelser, skola uppfostras.

Föräldrarnes rättighet att sig emellan träffa aftal om den lära, hvori barnen skola uppfostras, måste äfven betraktas som fullt riktig, men ifrågasättas kunde, huruvida den inskränkning i föräldrarnes bemyndigande, 6 § innehölle, vore lämplig, nemligen att »vare sådant aftal gällande, så framt det blifvit *före äktenskapets ingående skriftligen upprättadt*» o. s. v. Just häruti låge en uppmaning till själasörjare att redan före äktenskapet förmå brudparet till en dylik skriftlig förbindelses afgifvande, och detta med alla till buds stående medel, bland andra, på sätt det katolska presterskapet numera alltid tillvägaginge i vårt land, genom att i annat fall vägra att förrätta vigseln.

Att häri låge en fara borde ej kunna förnekas och, på sätt redan blifvit framhållet, hade till förekommande deraf en alldeles motsatt regel gjort sig gällande i så godt som alla tyska länder jemte Österrike, nemligen att *alla sådana skriftliga förbindelser, af hvad slag som helst, vore olagliga och utan all kraft*.

Dertill fogades stundom straffbestämmelser, ibland mycket stränga, för prester, som sökte förmå brudpar till dylika förbindelsers afgifvande. Deremot lemnades makarne full frihet att när som helst frivilligt öfverenskomma rörande sina barns uppfostran, så att det endast vore i fall, då de ej derom enades, som lagens bestämmelser måste tillämpas. Detta vore väl också både billigt och klokt samt för alla parter mest tillfredsställande.

Invändas kunde visserligen, att äfven i Sverige, om en sådan skriftlig förbindelse blifvit före vigseln afgifven, detta ej borde kunna hindra föräldrarne att låta barnen uppfostras i en annan lära, efter ömsesidigt samtycke dertill, men så framt det gälde att draga barnen ur den romerska kyrkans sköte, skulle sådant säkert af de katolska presterna framhållas som ett i hög grad straffvärdt löftesbrott, medförande de största vådor för den eftergifvande faderns eller moderns eviga frälsning. Under dessa förhållanden komme sådana fall utan tvifvel att utgöra sällsynta undantag.

Hade deremot ingen dylik skriftlig förbindelse afgifvits, utan frågan öfverlemnats till föräldrarnes fria skön, vore det sannolikt, i ett så protestantiskt land som Sverige, att föräldrarne merendels skulle inse fördelarne för deras barn att antaga den lära, som inom landet allmänt

bekändes och som bäst betryggade deras framtid i egenskap af svenska medborgare.

I alla händelser vore det angeläget att utan dröjsmål sätta en gräns för det nu rådande öfvergreppet af det katolska presterskapet i Sverige, hvarigenom, *tvärt emot förordningens bokstaf och anda*, alla eller åtminstone de allra flesta barn, födda i äktenskap mellan en katolik och en annan trosbekännare, intvingades i den förres kyrka. När sådant kunnat förebyggas i länder med en långt större och öfvervägande katolsk befolkning, borde det äfven låta sig göra hos oss.

Enligt motionärens förmenande skulle detta mål i väsentlig mån kunna vinnas utan några större förändringar i förordningen den 31 oktober 1873. Dertill fordrades i främsta rummet att söka förekomma all otillbörlig påtryckning från själasörjares sida före äktenskapets ingående och dernäst en verklig *kontroll*, huruvida något sådant skriftligt aftal, som 6 § omförmälde, blifvit mellan makarne derförinnan *fri-villigt* träffadt. En sådan kontroll kunde nemligen för närvarande icke på tillfredsställande sätt åvägabringas, då vigseln kunde förrättas af »dertill berättigad prest inom *enderas* trossamfund», således af den katolske presten ensamt, och det vore tillfyllestgörande att uppvisa det skriftliga aftalet för *»vigsselförrättaren»*. Visserligen ålåg det denne, om han tillhörde främmande kyrka, att derom inom 6 veckor underätta den kyrkoherde, som utfärdat lysningen, men om han detta underlåte, blefve aftalet enligt ordalydelsen i § 6 lika fullt gällande, ehuru väl den försumlige vigsselförrättaren gjorde sig förfallen till böter i det föga sannolika fall att han för uraktlåtenheten blefve åtalad.

Aftalet kunde således hemlighållas, och något lagligt bevis kunde då svårligen framdeles åstadkommas, att det ifrågavarande aftalet blifvit, på sätt lagen föreskrefve, träffadt före äktenskapet och icke tillkommit vid en senare tid.

Till förekommande af otillbörlig påtryckning i sådant afseende från själasörjares sida före äktenskapets ingående funnes, utom de redan anförda, lagbestämmelser jemväl i andra länder. Sålunda innehölle förordningen den 14 juli 1863 för hertigdömena *Holstein & Lauenburg* i 6 § följande bestämmelse:

»Presterskap af alla bekännelser förbjudes att före vigseln affordra brudpar af blandad trosbekännelse någon skriftlig eller muntlig förbindelse att låta uppfostra sina barn i en bestämd lära. Förbindelser af detta slag äro utan all giltighet. Prester, som handla i strid med detta förbud straffas med embetets förlust, respektive återkallande af tillståndet att utöfva sitt embete inom hertigdömet Holstein.»

I *konungariket Sachsen* gälde mandat den 19 februari 1827 angående det katolska presterskapets rättsförhållanden, hvilket mandats 53 och 54 §§ hade följande lydelse, § 53: »Under ingen förevändning må personer af olika trosbekännelser, hvilka erna ingå äktenskap, affordras någon förbindelse rörande den trosbekännelse, hvori barn, födda i deras äktenskap, skola uppfostras»; och § 54: »Oregelmessigheter, i strid mot ofvanstående begångna af de prester, som utfärda lysning eller förätta vigseln, skola allvarsamt bestraffas.»

Enligt förordningen den 10 juni 1845, §§ 5 och 6, bestraffades dylika af presterskapet begångna öfverträdelser första gången med 20 thalers böter samt vid återfall med högre penningeböter, eller, efter omständigheterna, med suspension, alternativt afsättning från embetet.

Lagbestämmelser af dylik beskaffenhet borde äfven i Sverige visa sig verksamma, och kunde dervid tillämpas de straffbestämmelser, 18 § i 1873 års förordning redan innehölle.

Hvad åter beträffade införandet af noggrannare kontroll deröfver, huruvida sådant skriftligt aftal, som § 6 omförmälde, blifvit före äktenskapet träffadt, syntes denna kunna på fullt tillfredsställande sätt åstadkommas, om blott orden i slutet af bemälda §:s första stycke: »uppvisadt för *vigsselförrättare*, derest vigsel skett, men eljest för den myndighet, inför hvilken äktenskapet afslutats», utbyttes mot: »uppvisadt för *den kyrkoherde, som enligt 4 § skall lysning utfärda*. Sådant aftal skall af kyrkoherden i kyrkoboken antecknas». Såsom följd häraf borde då de två sista satserna i 9 § utgå.

Skulle nemligen det ifrågavarande aftalet, för att blifva bindande, vara före äktenskapet i den svenska församlingens kyrkobok antecknad, kunde aldrig något tvifvel uppstå om dess verklighet.

Genom dessa eller liknande föreskrifter borde det åsyftade målet i väsentlig grad kunna ernås.

Slutligen ville motionären erinra, huru som det tydligen här icke vore fråga om införandet af något religionstvång, utan att det tvärt om gälde att motverka och undanröjda det tvång på trosfriheten, som påfveväldet för närvarande utöfvade i vårt land.

I utlåtande n:o 12 öfver berörda motion lemnade det tillfälliga utskott, till hvars förberedande behandling motionen blifvit af kammaren hänvisad, till en början en redogörelse för den romersk-katolska propagandans framsteg allt sedan medlet af 16:de århundradet i de länder, som i större eller mindre utsträckning omfattat protestantismens läror;

och tillåter sig lagutskottet härmed att hänvisa till berörda redogörelse, som hemtats ur en af svensk man författad afhandling i ämnet.

Härefter anförde nämnda utskott, hurusom den utbredning, den romersk-katolska kyrkan således redan vunnit, och den ytterligare utvidgning, samma kyrka oafslåtligt eftersträfvade inom de civiliserade länderna, förnämligast på protestantismens bekostnad och under ständiga öfvergrepp mot densamma, måste innebära den kraftigaste uppmaning för de protestantiska kyrkorna att här vara på sin vakt och att söka, förutom med de inre, äfven med alla yttre hjälpmedel och således jemväl genom *lagstiftningen* värja sig mot den gemensamma fienden. De strider på detta område, som under de senaste årtiondena pågått och fortfarande utkämpades mellan den omnipotenta kyrkan och staten inom flera främmande länder, vore allom bekanta och, såsom äfven motionären framhållit, tydde hvarjehanda tidstecken derpå, att dessa strider framdeles sannolikt skulle komma att öfverflyttas äfven till vårt land, om staten och vår svenska kyrka underlåte att i tid taga sina mått och steg för att förebygga anledningarne till desamma. Utskottet delade äfven motionärens mening, att *en* bland dessa anledningar, som hotade att störa lugnet och framkalla strider inom både det kyrkliga och borgerliga samhället, vore att söka uti den mindre tillfredsställande beskaffenheten af den hos oss gällande lagstiftningen rörande de i de så kallade »blandade äktenskapen» födda barnens religiösa uppfostran, samt att denna bristfällighet, hvaraf den romersk-katolska kyrkan be-tjenat sig för att under sig intvinga nästan alla sådana barn, borde, så vidt ske kunde, genom förändrad lagstiftning afhjelpas. Innan emellertid utskottet öfverginge till den förändring i lagstiftningen, som enligt utskottets förmenande erfordrades, för att motionens syfte åtminstone i någon mån måtte kunna uppnås, tillåte sig utskottet att hänvisa till ett utdrag af en bekant tysk kyrkohistorikers, d:r *Karl Hases*, »Handbuch der Protestantischen Polemik gegen die Römisch-Katholische Kirche», enär, enligt utskottets förmenande, den der förekommande belysningen af å ena sidan statens uppgift vid ordnandet af lagstiftningen rörande de blandade äktenskapen och å andra sidan de båda kyrkornas skilda åskådningssätt af och ställning till frågan, jemte det enskilda familjeintressets tillbörliga kraf, i väsentlig mån vore egnad att anvisa den rigtning, uti hvilken lagstiftningen måste gå för att så vidt möjligt tillgodose samtliga berättigade och med den svårlösta frågan förbundna så väl allmänna som enskilda intressen.

Ifrågavarande utdrag af berörda arbete var af följande lydelse:

»Det är af samvetsskäl, som de båda kyrkorna afråda från blan-

dade äktenskap, ty alltid skall den olika trosbekännelsen komma att kasta en mörk skugga, och detta i samma mån som den är lefvande; men båda kyrkorna skola göra det, väl vetande, att de icke kunna uträtta mycket gent emot det enskilda, af hjertan redan slutna förbundet, och detta icke nödvändigtvis af liknöjdhet i trossaker, utan till följd af en naturens eviga lag, enligt hvilken böjelsen de olika könen emellan ej blott öfverger fader och moder, utan äfven, vaknad till full lidelse, genombryter alla skrankor, dem stånd, nationalitet, ja äfven kyrkan uppresas. Den protestantiska kyrkan har ännu större skäl att frukta för dessa äktenskap, då den genom biktstolens magt och den katolska makens eller makans ängsliga omsorg för alla deras älskades eviga salighet, lätt kommer till korta med afseende på barnen, d. v. s. med afseende på kyrkans framtid, under det den katolska kyrkan förebär sin i medeltidens åskådningssätt grundade farhåga för de blandade äktenskapen nästan blott såsom någonting nedärfdt, emedan det icke är främmande för denna kyrka att dessa äktenskap, blott kyrkan ej genom statsmagten hindras att genomföra sina vilkor, till och med mycket bidra till katolicismens utbredande.

En kristen och verkligt konservativ stat med befolkning af olika trosbekännelser bör hålla derpå, att denna befolkning bor fredligt tillsammans, hvilket endast är möjligt, om lika rättigheter skyddas mot ömsesidiga öfvergrepp. Staten är därför fullkomligt berättigad att utfärda en allmän lag rörande uppfostran af barn, födda i blandade äktenskap. För båda de i Tyskland gällande olika affattningarne af denna lag, antingen att alla barnen följa faderns religion, eller att religionen rättar sig efter de olika könen, låta sig skäl anföras. Till förmån för den förra bestämmelsen gent emot den senare gör man gällande, att genom denna tvedräkten mellan kyrkorna fortplantas inom familjen och att sämjan emellan familjemedlemmarne sålunda undergräfvades. Emellertid ligger det dock i den förra bestämmelsen alltid någonting våldsamt, faderns och hans kyrkas allenarådande rätt. Hos modern skall det, äfven om hon böjer sig för lagen och kärlekens magt, alltid qvarlemna en tagg i hjertat, att allt hvad hon burit i sitt sköte, skall blifva främmande för hennes egen kyrka; hon skall svårligen låta trösta sig dermed, att det samma vederfares modern från den andra kyrkan, och det hårda kommer att te sig än hårdare, om efter mannens död modern skulle tvingas att uppfostra alla barnen i den främmande bekännelsen. En redan grundlagd kyrka har borgen för sitt förblifvande i naturlagen hos de i hennes sköte födda barnen, då de vida öfvervägande flertalet af människorna nu en gång är så skapadt, att de i

vår barndom väckta känslorna och religiösa föreställningarne äro afgörande för hela lifvet. Deraf följer, att ej blott hvarje medlem af en kyrka för sin person under denna korta lefnadstid tillhör denna kyrka, utan ock i sig bär en omätlig framtid genom den förhoppningen och det vissa löftet, att, om Gud välsignar honom med barn, dessa äfven skola tillhöra samma kyrka. Denna förhoppning krossas på ett onaturligt sätt genom hvarje blandadt äktenskap, hvars barn uteslutande förskrifvas åt den andra kyrkan. Derjemte föreligger på många trakter, såsom fallet är vid Rhen, genom faderns ensamt gällande rättighet, onekligen en inkräktning af den andra kyrkan, som nödvändigt måste reta de andlige till motstånd. I hvarje händelse måste till denna lag tillika fogas det tillägg, att vid blandade äktenskap vigseln regelbundet skall verkställas af prest tillhörande brudgummens kyrka. Följa deremot enligt lag barnen de respektive könen, då fortsättes endast hvad som redan förefinnes hos fadern och modern, det är det i sanning konservativa, i det att åt hvarje kyrka det könet bevaras, som den har tillfört, och på hvilkendera sidan då flertalet kommer att falla, det ligger i naturens hemlighetsfulla magt, i Guds skickelse. Detta är det naturenliga och rättvisa, hvari, med all trohet gent emot sin egen kyrka, ett rättänkande och ödmjukt sinne lätt fogar sig. Äfven skall det då ske, att motsatsen mellan kyrkorna genom syskonkärleken och föräldrarnes förebild mildras och familjen sålunda blifver en bild af och en plantskola för det, som vårt folk åter vill blifva, oaktadt katolicism och protestantism, ett stort enigt folk. Skärpan hos det katolska, blott på omvändelse rigtade nitet, torde visserligen derigenom råka i fara för att något förslöas.

Statslagen, huru den än är affattad, kan ej förbjuda mot den samma stridande aftal emellan föräldrarne rörande barnens religiösa uppfostran utan att tyranniskt ingripa i familjens helgedom. Här måste likväl i synnerhet den protestantiske fadern göra sig beredd på ett ingripande från den katolske biktfaderns sida. Hvad man skulle kunna försvara vore en åtgärd i enlighet med den preussiska kabinettsordern, hvarigenom utfästelser från den trolofvades sida rörande barnens religiösa uppfostran, såsom merendels gjorda i ett ofritt tillstånd, blefve förbjudna. Men i den ena eller andra formen låta de dock ej hindra sig, staten kan endast förklara, att rättsligt bindande kraft ej kan tillmätas dem. Man skulle kunna säga, och man har äfven å vår sida tillstyrkt sådant, att den protestantiska kyrkan ju kan med samma ifver söka verka derhän, att protestantisk uppfostran tillförsäkras alla barnen. Det vore likväl ett vidrigt skådespel, om bakom hvarje brud-

par af olika trosbekännelse de begge fiendtliga presterna stode, hvardera manande och oroande den andre, hvar och en af dem fordrande *allt* för sin kyrka. Och om än det katolska förfaringssättet ej ryggat tillbaka därför, så kunna *vi* ej försona oss med den tanken, att en sedesam trolofvad qvinna underhandlar eller låter underhandla om en framtida modersfröjd med den, genom hvilken hon hoppas derpå, utan att ännu tänka sig densamma.

Till att viga får den katolska presten ej tvingas. Staten har endast att tillse att, då denna ej vägras på annan grund än den, att barnens förskrifning blifvit nekad, den äktenskapliga välsignelsen verkställas af den protestantiske presten. *Detta åstadkommer äfven enligt katolsk åskådning ett giltigt äktenskap.* Hvad den katolska parten kommer att lida därför i biktstolen, deremot gifves intet rättsligt skydd. Sålunda är det här uppenbart sämst ställt för protestantismen, men den kan med godt mod förtrösta på sin inre magt och mildt döma om den enskilde prestens förfarande, ty den vet att denne, bunden af sin kyrkas princip, icke kan fälla en rätt dom. Men det är likväl självklart, att vi såsom en dålig protestant och nästan öfverlöpare betrakta en protestantisk man, som för att vinna en qvinna lofvar den katolska kyrkan samtliga sina barn och låter uppfostra dem i densamma, om också kyrkostraff, såsom der och hvar föreslagits, icke ligga i protestantismens skaplynne. För hvad anser då den katolska kyrkan den katolske fadern, som skulle göra dylikt för en protestantisk qvinna? Påfven har bittert beklagat sig öfver orättvisan i Ryssland, att der barnen i hvarje blandadt äktenskap mellan en romersk-katolsk och en grekisk-orthodox make måste uppfostras i den grekiska kyrkan. Det är samma orättvisa hos den der herskande grekiska kyrkan som den i Vesterlandet herskande har utöfvat och än försöker att utöfva.»

I väsentlig öfverensstämmelse med de åsigter, som sålunda uttalats, funne nu utskottet vid lagstiftningen rörande de i de blandade äktenskapen födda barnens religiösa uppfostran tillbörlig hänsyn böra tagas till *två hufvudprinciper*, nemligen *dels* till statens rätt och pligt att tillse det lagen innehölle nödiga garantier för, att de i dylika äktenskap födda barnen icke tillåtes uppväxa utan att erhålla religiös uppfostran, och *dels* till föräldrarnes rätt att, utan intrång från den ena eller andra kyrkans sida, fritt bestämma om den religionslära, i hvilken deras barn skola uppfostras. Att genom de i 6 § af dissenterlagen meddelade bestämmelser den förra af dessa principer blifvit i vår lagstiftning tillbörligen häfdd, så att ingen förändring eller tillägg i detta hänseende erfordrades, kunde icke bestridas. Helt annorlunda förhölle

det sig deremot med tillämpningen i lagstiftningen af den senare principen eller föräldrarnes bestämningsrätt, enär föräldrarne, om de ville begagna sig af sin i lagen medgifna rätt att få barnet uppfostradt i den ena eller andra trosläran, måste derom *före* äktenskapets ingående upprätta och inför vederbörande embetsmyndighet uppvisa skriftligt aftal. Denna inskränkning i föräldrarnes bestämningsrätt syntes utskottet ur flera synpunkter olämplig, i det att härigenom *dels* kränktes den grannlagenhet, som äfven lagen vore skyldig begge de trolofvade och särskildt den trolofvade qvinnan, hvilkens naturliga blygsamhet måste på ett pinsamt sätt beröras af tvånget att »underhandla eller låta underhandla om en framtida modersfröjd med den, genom hvilken hon hoppas derpå, utan att ännu tänka sig densamma», och *dels* föräldrarne försattes i ett tillstånd af verklig samvetsnöd i det fall, att de begge *efter* äktenskapets ingående komme till den öfvertygelsen, att deras kärastes både timliga och eviga väl kräfde att dessa uppfostrades i endera trosläran, men ändock förhindrades att häri lyda samvetets bud *derför*, att de före äktenskapet förbundit sig att låta barnen uppfostras i det andra trossamfundets lära; hvartill komme, att just genom tillåtelsen att afgifva de ifrågavarande förbindelserna man undanryckte föräldrarne och särskildt den katolska maken eller maken *det moraliska stöd* gent emot hvarje obehörig påtryckning, som eljest, eller om det vore vederbörande i sjelfva lagen förbjudet att affordra så beskaffade förbindelser eller löften, skulle erbjuda sig *deri*, att makarne kunde tillbakavisa hvarje försök till sådan påtryckning från själsörjarens sida med en enkel erinran derom, att denne af dem begärde en handling, som vore stridande emot landets lagar.

Vid detta förhållande och då, enligt hvad motionären uppgifvit och utskottet icke hade anledning att betvifla, den i dissenterlagen föräldrarne medgifna rättigheten att *genom skriftliga aftal* bestämma om barnens religiösa uppfostran gifvit anledning till missbruk från den katolska kyrkans sida, ansåge utskottet sig desto hellre ega skäl att förorda upphäfvandet af denna rättighet, som härigenom äfven vår lagstiftning skulle komma att utvecklas i samma riktning, som lagstiftaren i de flesta främmande länder med blandad katolsk och protestantisk befolkning länge sedan funnit nödigt att beträda till skydd emot den katolska kyrkans öfvergrepp.

På grund af hvad tillfälliga utskottet sålunda anført, hemställde detsamma till Första Kammaren om aflåtande af en skrifvelse till regeringen med begäran om framläggande af förslag till sådan ändring i 1873 års förordning, *dels* att äkta makar, af hvilka endera tillhörde

främmande trossamfund och den andra svenska kyrkan, väl fortfarande skulle ega att genom öfverenskommelse bestämma i hvilketdera trossamfundets lära i sådant äktenskap födt barn skulle uppfostras, men att vare sig före eller efter äktenskapets ingående afgifna skriftliga eller muntliga förbindelser angående barnets uppfostran skulle vara kraftlösa och icke heller finge af prest, vid ansvar såsom för embetsmissbruk, kontrahenterna affordras eller af prest emottagas, och dels att i äktenskap af ofvannämnda beskaffenhet födt barn skulle uppfostras i den evangeliskt-lutherska läran, såvida öfverenskommelse om barnets uppfostran i det främmande trossamfundets lära icke kunnat mellan makarne träffas.

Denna hemställan blef af Första Kammaren utan diskussion bifallen, hvaremot Andra Kammaren, som ansåg motionen hafva bort handläggas af lagutskottet, utan vidare behandling afslog densamma.

Uti en inom Första Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 6, har herr Björnstjerna vid innevarande riksdag — under hänvisande till innehållet af sin vid sistlidne riksdag gjorda framställning i ämnet och tillfälliga utskottets ofvan anförda utlåtande — hemställt,

att Riksdagen ville för sin del besluta en sådan ändring af kongl. förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873, dels att äkta makar, af hvilka endera tillhör främmande trossamfund och den andra svenska kyrkan, väl fortfarande ega att genom öfverenskommelse bestämma, i hvilketdera trossamfundets lära i sådant äktenskap födt barn skall uppfostras, men att vare sig före eller efter äktenskapets ingående afgifna skriftliga eller muntliga förbindelser angående barnets uppfostran skola vara kraftlösa och icke heller må af prest, vid ansvar såsom för embetsmissbruk, kontrahenterna affordras eller af prest emottagas, och dels att i äktenskap af ofvannämnda beskaffenhet födt barn skall uppfostras i den evangeliskt-lutherska läran, såvida öfverenskommelse om barnets uppfostran i det främmande trossamfundets lära icke kunnat mellan makarne träffas.

Motionärens sträfvan att åt äkta makar af skilda trosbekännelser vindicera full frihet vid ordnande af en bland de viktigaste familjangelägenheter synes utskottet värd lagstiftarens synnerliga uppmärk-

samhet. Att motionären i denna sin sträfvan företrädesvis haft blicken fäst på undanrödjande af det samvetstvång, som uti ifrågavarande afseende under skyddet af gällande bestämmelser öfvas af den romersk-katolska kyrkans presterskap, torde icke finnas underligt, när man be-sinnar, att nämnda presterskap vid hvarje äktenskap mellan en katolik och en lutheran eller annan trosbekännare *ovilkorligen* skall, sin pligt likmätigt, affordra båda kontrahenterna en *skriftlig* förbindelse eller s. k. revers af innehåll, att *alla* barn af deras äktenskap skola uppfostras i den katolska läran, samt att påbudet härom numera tillämpas med största stränghet. Hvad deremot angår andra religionssamfunds prester-skap, torde förklarligt nog äfven från sådant håll en viss sträfvan göra sig gällande att få makarnes barn uppfostrade i samfundets af endera maken omfattade lära, hvadan jemväl vid blandade äktenskap af dylik art den frihet, som dissenterlagens 6:te § tillägger makarne i fråga om valet af den lära, hvori deras barn skola uppfostras, icke så sällan torde lida intrång från vederbörande själasörjares sida. Såvidt utskottet har sig bekant, har likväl detta intrång icke plägat framträda på det öppna och anspråksfulla sätt, som utmärker det katolska presterskapets tillvägagående. Den karakter af *ovilkorlighet*, hvaraf derjemte, på sätt nyss blifvit antydt, detta tillvägagående preglas, förklaras i sin ordning deraf, att katolska kyrkans presterskap i den bestämmelse, mot hvilken motionären närmast vändt sig, funnit det måhända säkraste vapnet i sina oafslåtliga sträfvanden att alltmer vidga området för sin kyrkas herravälde. Såsom motionären och tillfälliga utskottet riktigt anmärkt, hafva åter dessa sträfvanden sin grund i och framtvingas med nödvän-dighet af sjelfva lärobegreppet inom den katolska kyrkan. Denna kyrka, som vid sidan af lärosatsen: extra ecclesiam nulla salus (utom kyrkan ingen frälsning) ställer dogmen om påfvens ofelbarhet och i en i öfver-ensstämmelse med det tridentiska kyrkomötets beslut författad läro-skrift, den romerska katekesen, uttryckligen förklarar, att eftersom en-samt den romersk-katolska kyrkan, såsom ledd af den Helige ande, icke kan fara vilse, följer deraf med nödvändighet, att alla öfriga trossam-fund, hvilka tillegna sig namnet kyrka, enär de ledas af djefvulens ande, dväljas i de förderfligaste villfarelser, måste nemligen med *alla* tillbuds stående medel sträfva att undertrycka alla andra kyrkor.

De faror, som från förkunarne af dylika läror hota dessa kyrkor, hafva också — såsom motionären visat — förmått flera länder, jemväl sådana med blandadt protestantisk-katolsk befolkning, att medelst hvarjehanda lagstiftningsåtgärder bereda verksamt skydd mot det sam-

vetstvång, som i förevarande afseende öfvas och måste öfvas af katolska kyrkans presterskap.

Lika med motionären finner utskottet tiden nu vara inne jemväl för *vårt* land att träffa skyddsåtgärder mot den fara, som närmast från den katolska kyrkan i det af motionären anmärkta hänseende hotar vårt religiösa oberoende.

Utskottet, som håller före, att blandade äktenskap, såsom ledande till slitningar emellan makar särskildt i fråga om barnens uppfostran, icke heller från *vår* kyrkas ståndpunkt kunna anses önskliga, och som förty anser den i gällande kyrkolag (15 kap. 8 §) uttalade grundsats, att dylika äktenskap böra afrådas, fortfarande ega giltighet, tillåter sig jemväl erinra, hurusom förhandlingarne rörande 1873 års dissenterlag nogsamt utvisa tillvaron af allvarliga farhågor, att särskildt den katolska kyrkan skulle vinna ett obehörigt inflytande i fråga om barns af blandadt äktenskap religiösa uppfostran.

Sålunda yttrade lagutskottet vid nämnda års riksdag vid behandlingen af 12 § i det då föreliggande kongl. lagförslaget, hurusom rättigheten att, oberoende af andra band än sedlighetens och den allmänna ordningens, öfva den religion, man af inre öfvertygelse omfattar, väl finge anses betinga jemväl rättigheten att fritt och öppet bekänna densamma, men att denna rättighet ingalunda grundlade något befogadt anspråk att statskyrkan till skada i skolor utbreda och inplantera från hennes bekännelse afvikande trossatser bland den till nämnda kyrka hörande ungdom, hvilkens oförmåga att skilja mellan de skiftande meningarne vore uppenbar. Och om äfven, anförde nämnda utskott vidare, *vårt* land för det dåvarande lyckligtvis ännu vore förskonadt från de i många andra protestantiska länder mera djerft och ohöljdt framträdande försöken af den i sitt omvändelsenit outtröttliga katolicismen att utbreda sitt i socialt och politiskt hänseende så farliga välde, så saknades dock ej alldeles vedermälen derå, att man ansåge jordmänen äfven här kunna bearbetas, om ock dittills med yttersta försigtighet. Det låte dessutom tänka sig, att den på en gång skickligaste och i politiskt afseende farligaste bland alla de katolska ordenssamfunden, jesuiterorden, möjligen kunde finna med sitt intresse förenligt att, om eller då den utträngdes från de mera centrala delarne af Europa, taga sin tillflykt — om ock endast tillfälligtvis — till utkanterna för att derifrån mera obemärkt leda den propaganda, hvars emot statssuveräniteten fiendtliga sträfvanden vore allmänt kända. På sålunda anförda skäl hemställde utskottet till Riksdagen att antaga ett tillägg till berörda 12 § i syfte att

förebygga det proselytmakeri, som medelst skolundervisning kunde bedrifvas. Denna utskottets hemställan blef af Riksdagen bifallen, och ifrågavarande § erhöll i enlighet härmed sin nuvarande lydelse.

På sätt utskottet redan framhållit, manar nu den erfarenhet, som vunnits beträffande dissenterlagens tillämpning, lagstiftaren att jemväl i ett *annat* — nemligen det af motionären anmärkta — hänseende häfda individens samvetsfrihet så väl som vårt lands religiösa sjelfständighet.

De åtgärder, motionären i dylikt afseende lika med tillfälliga utskottet vid sistlidne riksdag förordat, hafva i allt väsentligt synts utskottet ändamålsenliga.

Enligt utskottets åsigt gäller det sålunda i främsta rummet att, såvidt möjligt, förebygga hvarje obehörigt inflytande från *utomstående* sida på vederbörande makars beslut i en angelägenhet, som mer än någon annan kan sägas vara deras *egen*, och en dylik skyddsåtgärd synes i lika grad vara af behovet påkallad, vare sig den obehöriga påtryckningen gör sig gällande före eller efter äktenskapets ingående och antingen den framträder i afförandet af en skriftlig förbindelse eller stannar vid mottagandet af ett högtidligt löfte af makarne.

Utskottet, som icke finner det fullt följdriktigt att, såsom motionären, inskränka tillämpningen af den ifrågasatta åtgärden att gälla allenast i fråga om sådana blandade äktenskap, der endera maken bekänner den evangeliskt-lutherska läran, anser förty, att vår lagstiftning bör i likhet med utlandets lagstiftning i detta ämne meddela uttryckligt förbud för prest af hvilken trosbekännelse som helst att före eller efter ingåendet af ett blandadt äktenskap affordra vederbörande kontrahenter eller makar af skilda trosläror skriftlig eller muntlig förbindelse att låta uppfostra sina barn i en viss troslära eller att af dem mottaga sådan förbindelse, vid påföljd för öfverträdelse af detta förbud att den prest, som på nu angifvet sätt missbrukat sin ställning, gör sig hemfallen till straff. Hvad vidare makarne sjelfva angår, kan det ju icke ifrågasättas att beröfva dem rätten att såsom hittills sinsemellan träffa öfverenskommelse om den lära, hvari deras barn skola uppfostras. Af flera skäl har det emellertid synts utskottet önskligt, att tiden för träffande af dylika öfverenskommelser framflyttas, till dess frågan om den lära, hvari makarne vilja se sina barn uppfostrade, fått för dem *aktuel* betydelse. Främst kommer dervid i betraktande svårigheten att öfva tillförlitlig kontroll derå, att makarnes aftal verkligen får blifva, hvad lagstiftaren vid medgifvande af ifrågavarande rättighet åsyftat: fullt *frivilligt*, och vidare bör beaktas, hurusom träffandet, så att säga,

på förhand af en öfverenskommelse af ifrågavarande slag, oafsedt att densamma då ännu saknar stöd af faktiska förhållanden, åtminstone i de flesta fall sker under omständigheter, som göra densamma mer eller mindre misstänkt. På sätt tillfälliga utskottet anmärkt, tala jemväl grannlagenhets skäl för en dylik framflyttning.

Icke heller under äktenskapet och sedan den faktiska förutsättningen för aftalets tillämplighet inträffat synes det emellertid utskottet lämpligt, att en generell förskrifning, afseende *alla* makarnes blifvande barn kommer till stånd, utan böra de faktiska förhållandena, sådana de under äktenskapets fortvaro utveckla sig, bestämma tillkomsten af dylika aftal.

Huru rikt det material för lagstiftning, som i detta ämne står utskottet till buds än må vara, anser emellertid utskottet Riksdagen böra åt Konungen öfverlemna uppgörandet af lagförslag i ett ämne, hvars grannlaga och i föräldrarätten djupt ingripande natur ligger i öppen dag.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af herr Björnstjernas motion, måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar af förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att prest af hvilken trosbekännelse som helst förbjudes att, vare sig före eller efter det personer tillhörande olika trossamfund med hvarandra ingått äktenskap, af dem fordra eller mottaga skriftlig eller muntlig förbindelse att låta uppfostra barnen i viss troslära; att öfverträdelse af sådant förbud beläggas med straff; att, der förbindelse af nyss omförmälda beskaffenhet afgifves, den skall vara utan all kraft och verkan, men att det deremot skall stå makar, som bekänna olika trosläror, fritt att sins emellan öfverenskomma, i hvilkendera makans troslära framfödt barn skall uppfostras; samt att endast i den händelse, att sådan öfverenskommelse icke kunnat mellan makarna träffas, de i nämnda förordnings

6 § meddelade lagbestämmelser rörande barns uppfostran i viss troslära skola vinna tillämpning.

Stockholm den 9 maj 1892.

På lagutskottets vägnar:

AXEL BERGSTRÖM.

Reservationer:

af herr *Lilienberg*, som ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till motionen;

af herrar *F. Andersson* och *Wester*; samt

af herr *Mankell*, hvilken yttrat: »Ehuru jag i öfrigt intet skulle hafva att invända mot en lämplig förändring af § 6 i 1873 års förordning rörande främmande trosbekännare o. s. v., i syfte att inskränka statskyrkans tvångslagstiftning, kan jag så mycket mindre tillstyrka den af lagutskottet förordade förändringen, som den synes gå i motsatt rigtning, samt dessutom ingen fara för katolska kyrkans öfvergrepp hos oss torde förefinnas, hvadan förändringen måste anses obehöflig.»

Herr *H. Andersson* har begärt få antecknadt, att han, på grund af åtnjuten ledighet från riksdagsgöromålen, icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.